

SLOVINSKÝ LITERÁRNÍ VĚDEC MARKO JUVAN A JEHO KONCEPCE SVĚTOVÉ LITERATURY – NĚKOLIK SLOV ÚVODEM (rozhledy)

MILOŠ ZELENKA

Dne 27. dubna 2023 přednesl slovinský literární teoretik a komparatista Marko Juvan (nar. 1960) na Ústavu středoevropských jazyků a kultur FSS UKF v Nitře dlouho očekávanou přednášku *Kako misliti svetovno književnost z njenega roba? Ponovna ocena* [Jak přemýšlet o světové literatuře z jejího okraje? Nový pohled], která původně v rozšířené a modifikované podobě zazněla v angličtině jako úvodní referát (*How to Think World Literature from Its Edge? Reconstruction*) 25. července 2022 na XXIII. světovém kongresu srovnávací literatury ICLA/AILC v gruzínském Tbilisi. Tyto kongresy s tříletou periodicitou, jejichž tradice sahá k roku 1955, kdy z iniciativy amerického vědce českého původu René Wellka (1903 – 1995) se konal první kongres v Chapel Hill, jsou právem považovány za vrcholnou přehlídku metodologických inspirací a myšlenkových stimulů. Na rozdíl od ještě menšího Slovinska Československo a poté Česká i Slovenská republika s velkou tradicí komparativního myšlení neměly od 80. let minulého století v této instituci své oficiální zastoupení a tato césura se prohloubila ještě více po smrti předního slovenského teoretika Dionýze Ďurišina v roce 1997. Jistá náprava se uskutečnila až na kongresu v Paříži 2013, po němž o dva roky později došlo k obnově, resp. k novému konstituování Česko-slovenské asociace srovnávací literatury, afiliované vrcholnými orgány ICLA/AICL. Oživení česko-slovenské komparatistiky a její badatelské zapojení do mezinárodních struktur zvýšilo její prestiž, která se odrazila jak v individuálních a institucionálních stycích, tak především v pozvánkách na světové kongresy, v participaci na významných projektech a v publikační účasti v karentovaných časopisech.

S prof. Juvanem nás spojovaly osobní přátelské a vědecké kontakty, které se však nezačaly až na těchto kongresech, ale již dříve, koncem 90. let minulého století. Autor těchto řádků společně s brněnským rusistou Ivom Pospíšilem se seznámili se slovinským kolegou (v té době zástupcem a posléze ředitelem Ústavu slovinské literatury a literární vědy ZRC SAZU v Lublani – obdoba České a Slovenské akademie věd) a společně diskutovali o významu středoevropských literatur, o typologii a periodizaci českého a slovinského romantismu či spolupracovali s jeho kolegy (prof. dr. Darko Dolinar) na hlubším poznání života a díla česko-slovinského slavisty Matiji Murka. Už tehdy Marko Juvan, který vedle svého působení v Akademii věd působil jako řádný profesor literární teorie a slovinského písemnictví na Filozofické fakultě Univerzity v Lublani, požíval pověst renomovaného literárního vědce nadnárodního formátu přednášejícího v USA, Austrálii či na evropských univerzitách a publikujícího v prestižních karentovaných časopisech jako *Arcadia*, *Neohelicon*, *Canadian Review*, *Comparative Literature and Culture*, *World Literature Studies*¹ či v domovském ústavním periodiku *Primerjalna književnost*. V letech 2006 – 2008 zastával funkci předsedy Slovinské společnosti pro srovnávací literatury a nikoli náhodou se stal v roce 2008 členem výkonného výboru ICLA/AICL. Jako první literární vědec ve Slovinsku byl na jaře 2023 profesor Juvan jmenován vedením ZRC SAZU akademikem. Juvanovy knižní publikace, z nichž lze výběrově uvést např. *Vezi besedila* (2000), *Literarna veda v rekonstrukciji* (2006), *Prešernovska struktura in svetovni literarni sistem* (2012), *Prostori slovenske književnosti* (2016) a *Hibridni žanri* (2017), se zabývají genologií, intertextualitou, literárním diskursem, literární geografii, slovinským romantismem a zejména teorií světové

¹ V nejvýznamnějším literárněvědném slovenském časopise *World Literature Studies* (2022, 14/4, 48 – 59) prof. Marko Juvan uveřejnil studii *The Essay and Interdiscursivity: Knowledge Between Singularity and Sensus Communis*. Další jeho texty vyšly v českém slavistickém časopise *Slavica litteraria*.

literatury. Za posledně jmenovanou knihu prof. Juvan roku 2018 obdržel cenu Antona Ocvirka, významného slovinského komparatisty 20. století.²

Pobyt profesora Juvana na Slovensku v dubnu 2023 na pozvání nitranského špičkového týmu *Středoevropské meziliterární vztahy* (výzkum dotovaný vládou Slovenské republiky) byl dohodnut už na XXII. kongresu ICLA/AICL v čínském Macau 2019. Zasloužil se o něj i Róbert Gáfrik, úřadující předseda Česko-slovenské asociace komparatistů z Ústavu světové literatury SAV. Společně s ním bylo dohodnuto, že prof. Juvan svou přednášku nejdříve přednese v angličtině 25. 4. 2023 v bratislavském Ústavu a o dva dny později ve slovinštině (se slovenskou prezentací) v Nitře. Plánovanou přednášku v dubnu 2020 však znemožnila bezpečnostní situace vzniklá v souvislosti s Covidem-19, takže celou akci jsme odložili o tři roky později. Na posledním světovém kongresu již zmíněný referát profesora Juvana zahajoval plenární jednání, což lze interpretovat jako velkou poctu pro slovanskou komparatistiku, resp. pro literární vědu produkovanou tzv. malými národy ve střední Evropě. Po několika desetiletích to bylo poprvé, kdy v konkurenci západoevropské, americké, latinsko-americké, dnes vlivné čínské a indické komparatistiky, vedení ICLA/AICL upřednostnilo vystoupení badatele pocházejícího mimo velká a tradiční literárněvědná centra. Obě přednášky v Bratislavě a Nitře v dubnu 2023 se setkaly s velkým ohlasem odborné literárněvědné veřejnosti.

Text přednášky, která metodologicky vyšla zatím z poslední anglicky psané Juvanovy monografie *Worlding a Peripheral Literature* (2019), je ve výzkumu světové literatury, jehož tematické rámce vymezují reflexe amerických a západoevropských komparatistů (E. Apter, P. Casanova, D. Damrosch, F. Moretti ad.), doslova přelomový, protože radikálně obrací diskurs myšlení o tomto univerzálním fenoménu.³ Juvan, který na světovou literaturu nahlíží pohledem tzv. malé literatury, dochází k závěru, že pokud se dílo chce stát světově známým (Worlding – světovost), musí pocházet z významné země a být napsáno ve světovém jazyce. S tím samozřejmě souvisí ekonomická síla, knižní trh, reklama apod. Světová literatura podle Juvana jako pojem vznikla v éře průmyslového kapitalismu na začátku moderní globalizace, která počátkem 19. století zavedla systém trhem řízeného oběhu mezi jazyky a zeměmi. Slovinský badatel se v této souvislosti domnívá, že je nutné se s historicky danou „nerovností“ vyrovnat, neboť prakticky neexistuje jiná možnost než respektovat skutečnost, že hodnotové a estetické paradigma světové literatury musíme přijmout jako přímý důsledek ekonomické a masmediální globalizace. Důležitá je zde zároveň myšlenka „globalizační konsekrace“ a vztah metropole k periferiím. Tato „globalizační konsekrace“ umožňuje literární produkci z „okraje“ přístup ke globální estetické spotřebě. Třebaže vedoucí úlohu metropolí nelze negovat, neměl by se podceňovat ani méně viditelný „kapilární svět“, jehož prostřednictvím texty z periferie světového literárního systému nacházejí odezvu v menších, znaleckých kruzích čtenářů – tvůrců za hranicemi jejich mateřského jazyka a literatury, a to, jak jsme již připomněli, cestami spisovatelско-tvořivých sítí, nakladatelství, literárních festivalů a časopisů. Světový literární systém, definovaný nerovnostmi kapitalismu a globalizace, představuje tudíž dominantní úroveň světové literatury, ale v jeho stínu fungují další úrovně, kde vztahy mezi centry a periferiemi mohou být odlišně situované. Tuto možnost prof. Juvan brilantně demonstruje na příkladech „světování“ (lokalizace textu či subjektu spisovatele do prostoru světa) slovinského modernismu, na textech a vnějších osudech Florjana Lipuše a Tomaže Šalamuna. Zatímco korutanský spisovatel Lipuš byl „konsekrován“ prostřednictvím nositele Nobelovy ceny

² Podrobnou informaci o tvůrčí dráze prof. Marka Juvana obsahuje rozhovor, který s ním vedla Varja Balžalorsky Antič: Teorija med veliko pripovedjo in tivitom. Marko Juvan, dobitnik Priznanja Antona Ocvirka 2018. In: *Primerjalna književnost* 41/3, 167 – 186.

³ Srov. recenzi této publikace Pokrivčák, Anton – Zelenka, Miloš. 2023. Transcending the nationale: on worlding the peripheral literatures. In: *Neohelicon* 50/1.

Petra Handkeho, Šalamun reprezentuje jiný typ integrace textu z tzv. malé literatury do světového literárního systému, kdy nadnárodní ohlas se vytvářel spíše individuálními kanály (např. soukromé kontakty), nikoli institucionalizovanou cestou jako nakladatelský zájem, literární ceny, státní kulturní politika apod.

Redakce *Středoevropských pohledů* závěrem vyslovuje poděkování prof. dr. Marko Juvanovi za možnost přeložit jeho text a prezentovat jej slovenské i české odborné a studentské veřejnosti, zároveň se těší na další spolupráci.

KONTAKT

prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.
Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr
Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre
Dražovská 4
949 01 Nitra
Slovenská republika
mzelenka@ukf.sk